

Analizë e ndikimit të turizmit në ekonominë shqiptare

Anisa Kapri

Andri Reveli

Dionis Hysko

2021-06-16

Hyrje

Libraritë dhe paketat që do të përdoren në këtë projekt:

```
library(ggplot2)
library(readxl)
library(dplyr)

##
## Attaching package: 'dplyr'

## The following objects are masked from 'package:stats':
##
##   filter, lag

## The following objects are masked from 'package:base':
##
##   intersect, setdiff, setequal, union

# Global constants
months = c("Janar", "Shkurt", "Mars", "Prill", "Maj", "Qershor", "Korrik", "Gusht",
           "Shtator", "Tetor", "Nentor", "Dhjetor")

years2016_2021 = c(2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021)

currencies = c("GBP", "USD", "EUR", "CHF")
```

Motivim

Dihet tashmë që sektori i turizmit është një nga sektorët më me peshë në ekonominë e Shqipërisë. Sipas INSTAT, në periudhën 2016 - 2019 rritja reale e prodhimit të brendshëm bruto për sektorin e shërbimeve akomoduese dhe ushqimore ka qenë 14% për cdo vit ose e thënë ndryshe për një periudhë 3 vjecare ka patur një rritje me gati 48% PBB-së së këtij sektori. Kjo dëshmon fare mirë për rëndësinë e këtij sektori dhe studime të mëtejshme do të duhen ndërmarre duke vlerësuar këtë ecuri tepër pozitive.

Ky projekt synon të studiojë disa variabla të rëndësishme sektorit të turizmit si: hyrje-daljet në Republikën e Shqipërisë vlerësuar sipas shtetësisë së vizitorëve dhe periudhës kur ata zgjedhin ta vizitojnë për qëllime turizmi dhe ndikimit që kjo lëvizje mund të ketë në kursin e këmbimit valutor, parë kjo për disa valuta kryesore.

Nga ana tjetër, ky projekt nuk synon të japë një përgjigje shteruese për variablat e marrë në shqyrtim, por as edhe të japë një vështrim sipërfaqësor. Të gjithë analizat edhe grafikët do të shoqërohen me komentimin përkatës.

Analiza e hyrje daljeve për periudhën 2014 - 2021

Hyrje

Periudha 2014 - 2021 ka qenë periudha kur Instituti i Statistikave ka rishqyrtuar fokusin që sektori i turizmit duhet të ketë në publikimet dhe studimet e tij, duke pasuruar databazat dhe duke na venë në dispozicion më shumë të dhëna për të marrë në studim. Kjo na ka lejuar për të dhënë një pasqyrë tepër të mirë për të vëzhguar nga një pikëpamje ekonomike edhe statistike ecurinë e këtij sektori.

```
# read the data
hyrje_dalje_vjetore = read_excel(
  path = "datasets/hyrje-dalje-vjetore.xlsx",
  col_types = c("numeric", "numeric", "numeric", "text")
)

print(hyrje_dalje_vjetore)
```

```
## # A tibble: 14 x 4
##   Viti 'Hyrje (total)' 'Dalje (total)' Shtetas
##   <dbl>           <dbl>           <dbl> <chr>
## 1 2014           3872010           4145608 Shqiptare
## 2 2014           3672591           3675196 Te huaj
## 3 2015           4098526           4503907 Shqiptare
## 4 2015           4131242           4182918 Te huaj
## 5 2016           4592503           4852483 Shqiptare
## 6 2016           4735511           4668813 Te huaj
## 7 2017           4851622           5186100 Shqiptare
## 8 2017           5117700           5233380 Te huaj
## 9 2018           5319717           5415071 Shqiptare
## 10 2018           5926803           6017450 Te huaj
## 11 2019           5697729           5921750 Shqiptare
## 12 2019           6406038           6259685 Te huaj
## 13 2020           6017450           2761599 Shqiptare
## 14 2020           2906828           2657818 Te huaj
```

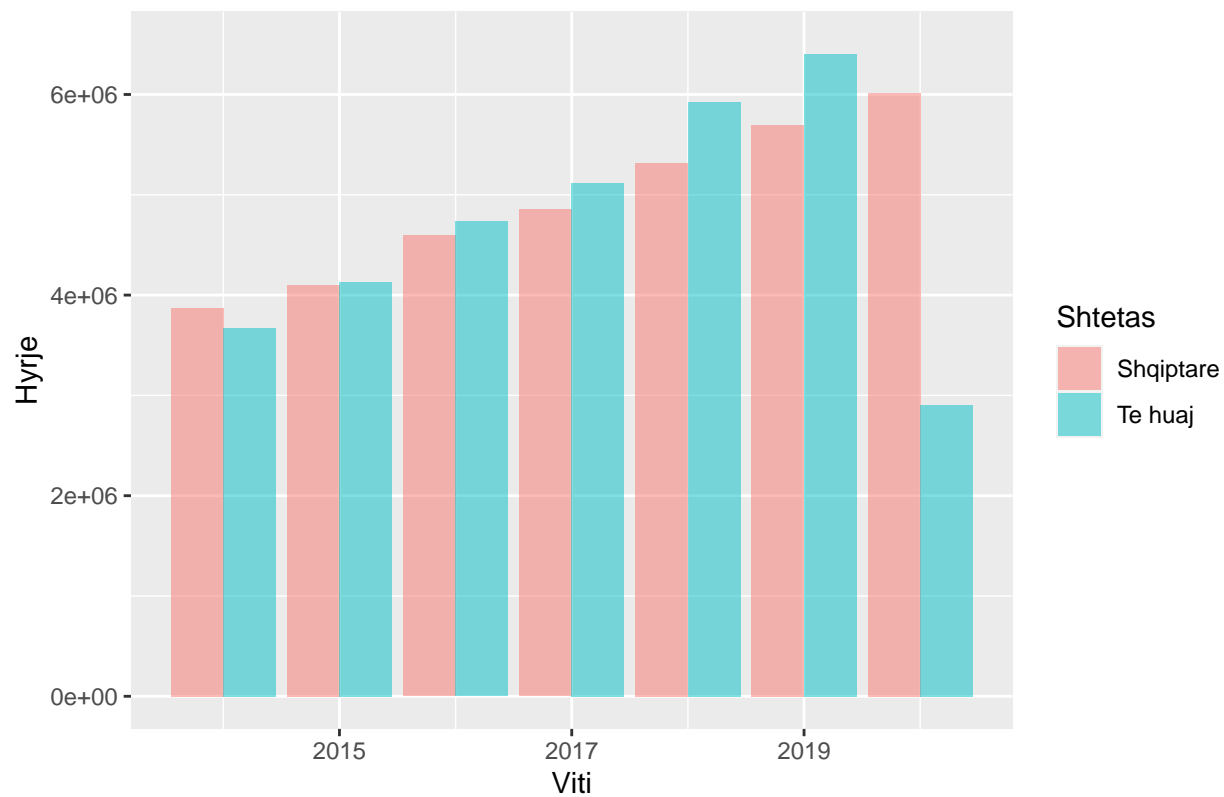
Referencë tabela e hyrje-daljeve vjetore.

Trendi i hyrje-daljeve në Shqipëri për periudhën 2014-2021 sipas shtetësisë

diagrami

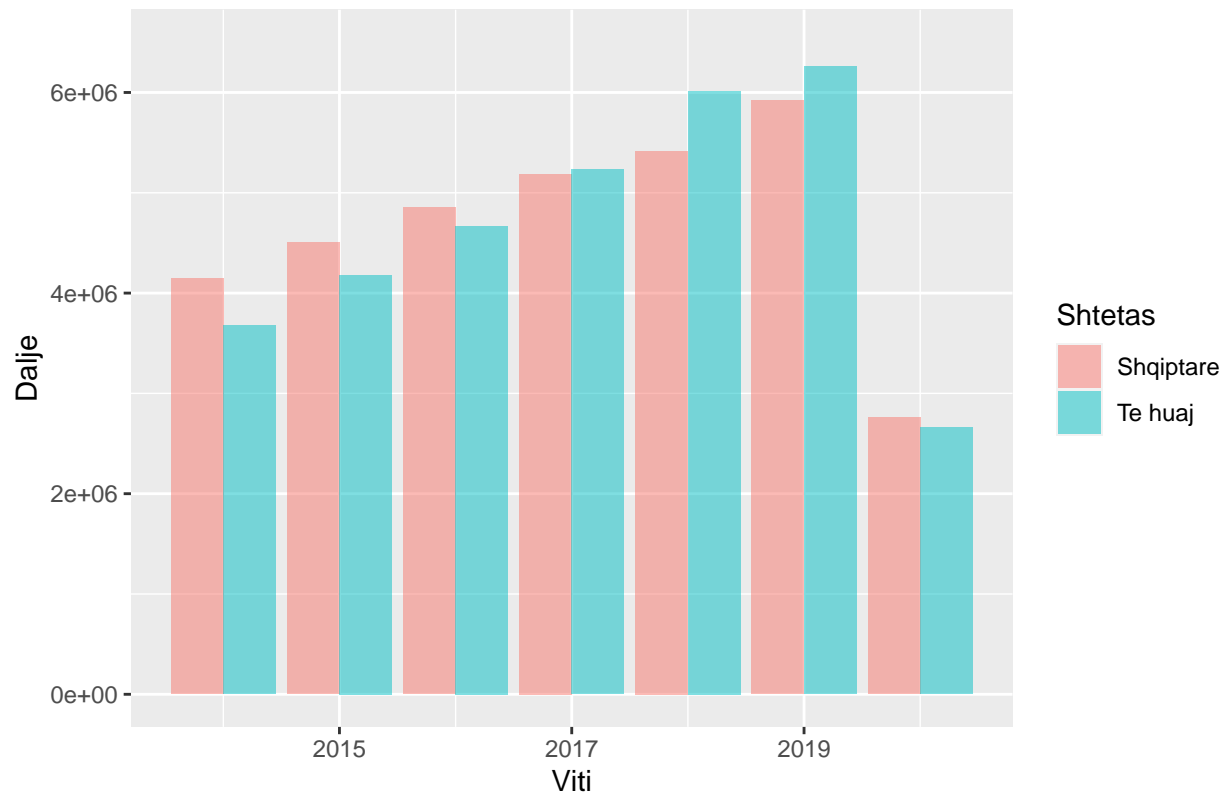
```
ggplot(
  hyrje_dalje_vjetore,
  aes(x = Viti, y = `Hyrje (total)`, fill = Shtetas)
) +
  geom_bar(stat="identity", position = "dodge", alpha = 0.5) +
  labs(y = "Hyrje", title = "Tabela e hyrjeve") +
  coord_cartesian(ylim = c(0, 6500000))
```

Tabela e hyrjeve


```
ggplot(
  hyrje_dalje_vjetore,
  aes(x = Viti, y = `Dalje (total)`, fill = Shtetas)
) +
  geom_bar(stat="identity", position = "dodge", alpha = 0.5) +
  labs(y = "Dalje", title = "Tabela e daljeve") +
  coord_cartesian(ylim = c(0, 6500000))
```

Tabela e daljeve


```
alb = hyrje_dalje_vjetore %>%
  filter(Shtetas == "Shqiptare")

foreign = hyrje_dalje_vjetore %>%
  filter(Shtetas == "Te huaj")

cv_hyrje_alb = 100 * sd(alb$`Hyrje (total)`) / mean(alb$`Hyrje (total)`)
cv_hyrje_foreign = 100 * sd(foreign$`Hyrje (total)`) / mean(foreign$`Hyrje (total)`)

print("Varësia ndaj hyrjeve të shqiptarëve (%)")
```

```
## [1] "Varësia ndaj hyrjeve të shqiptarëve (%)"
```

```
print(cv_hyrje_alb)
```

```
## [1] 16.28537
```

```
print("Varësia ndaj hyrjeve të të huajve (%)")
```

```
## [1] "Varësia ndaj hyrjeve të të huajve (%)"
```

```
print(cv_hyrje_foreign)
```

```
## [1] 26.32873
```

Shikohet qartazi nga grafiku se hyrjet në Republikën e Shqipërisë kanë qenë në një trend tepër të kënaqshëm rritës për periudhën 2014 - 2019. Rritja ka qenë thuhet konstante si nga shtetasit e huaj po ashtu edhe ata shqiptare. Gjithashtu vihet re se Shqipëria gëzon një bilanc me më shumë hyrje se sa dalje, kjo dëshmon se ekziston një potencial për zhvillimin e mëtejshëm të sektorit. Gjithashtu është interesant trendi se pas vitit 2015 janë të huajt ata që e vizitojnë më shumë Shqipërinë, në krahasim me individë me shtetësi shqiptare. Ky trend është i vërtetë deri në vitin 2019. Në vitin 2020, sic dihet, bota edhe Shqipëria u goditën nga pandemia e shkaktuar nga virusi COVID-19 dhe kjo solli pengim të udhëtimeve në shumë vende, gjë që sic duket ka goditur rëndë hyrjet e shtetasve të huaj, por nga ana tjetër është edhe me interesant fakti se hyrjet e shtetasve shqiptarë janë rritur krahasuar me një vit më parë. Kjo dëshmon për një besnikëri për sa i përket rikthimit të shtetasve shqiptarë në origjinë, gjë që sduhet lënë pa u shfrytëzuar, sepse sic dëshmohet ata janë një grup i sigurt dhe mund të jenë një faktor që sjell hyrje të qëndrueshme në ekonominë përmes sektorit të turizmit.

Analiza e hyrjeve të shtetasve të huaj në Shqipëri Megjithëse sic e përcaktuam më lartë se diaspora shqiptare është një kategori e sigurt që do ta vizitojë Shqipërinë, nuk duhen neglizhuar turistët e huaj. Vërtetë, diaspora shqiptare sa vjen edhe rritet, por numri i saj është relativisht i vogël kur e krahasojmë me potencialin për të sjellë turistë nga vende me popullsi të lartë dhe me pak akses në sezonin turistik veror si vendet e Europës nordike, qendrore dhe lindore. Gjithashtu ia vlenë të kemi edhe një pamje më të mirë mbi c'muaj të vitit tentojmë të kemi fluks hyrjesh nga turistët e huaj.

```
hyrje_mujore_te_huaj = read_excel(
    path = "datasets/hyrje-mujore-te-huaj.xlsx",
    col_types = c("numeric", "numeric", "numeric")
)

print(hyrje_mujore_te_huaj)
```

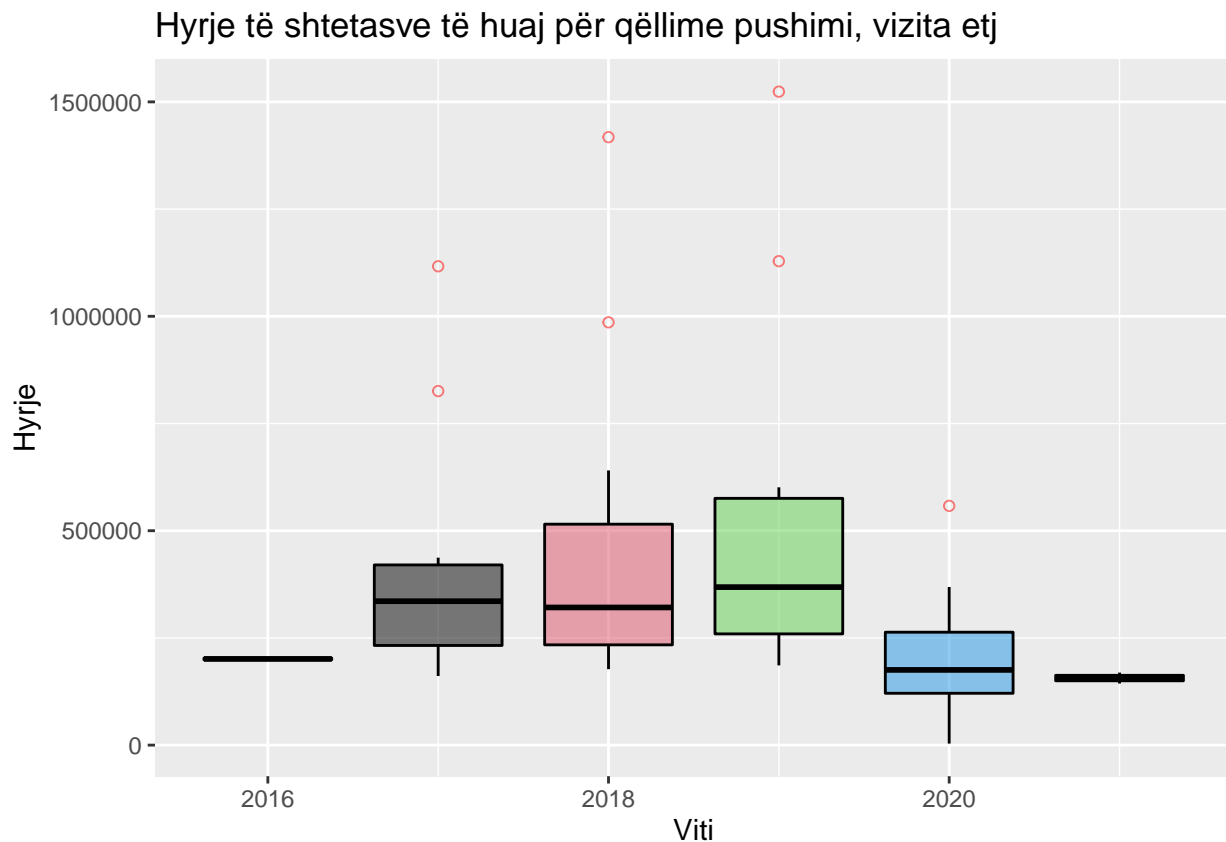
```
## # A tibble: 52 x 3
##       Vlera  Viti Muaji
##       <dbl> <dbl> <dbl>
##  1  196814  2016     11
##  2  205166  2016     12
##  3  161145  2017      1
##  4  175257  2017      2
##  5  227709  2017      3
##  6  334164  2017      4
##  7  337109  2017      5
##  8  414529  2017      6
##  9  825652  2017      7
## 10 1116592  2017      8
## # ... with 42 more rows
```

```
ggplot(hyrje_mujore_te_huaj, aes(x = Viti, y = Vlera, group = Viti)) +
  geom_boxplot(
    outlier.colour = "red",
    outlier.shape = 1,
    alpha = 0.5,
    color = "black",
    fill = years2016_2021
  ) +
  labs(
    title = "Hyrje të shtetasve të huaj për qëllime pushimi, vizita etj",
```

```

x = "Viti",
y = "Hyrje"
)

```


Referencë [hyrje të shtetasve të huaj].

Ky grafik duket qartazi që është në mbështetje të grafikut të mësipërm, pra rritja e fluksit të hyrjeve të shtetasve të huaj në Republikën e Shqipërisë nuk ka qenë thjeshtë një tranzit i përkohshëm me qëllim hyrjen në ndonjë shtet fqinj, por kjo rritje i detyrohet shtimit të turistëve me shtetësi të huaj. Gjithashtu vihet re se kemi shumë pika “outlier” që i korrespondojnë muajve të verës dhe në përgjithësi vëzhgimet janë të mënjanuara në të djathtë.

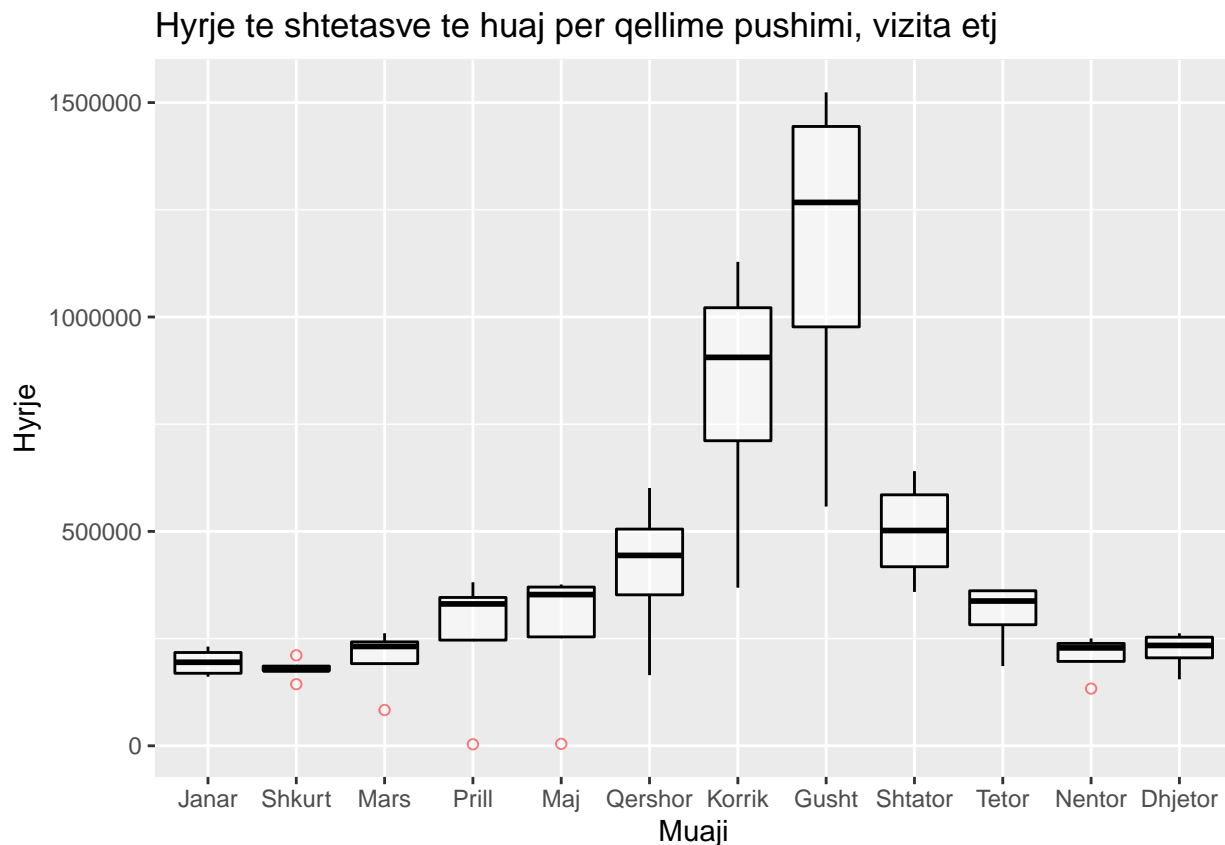
Shenim: Vitet 2016 dhe 2021 kanë shumë pak të dhëna, vetëm 2 muaj saktësisht.

Të dhënat mujore

```

ggplot(hyrje_mujore_te_huaj, aes(x = Muaji, y = Vlera, group = Muaji)) +
  geom_boxplot(outlier.colour = "red", outlier.shape = 1, alpha = 0.5, color = "black") +
  labs(
    title = "Hyrje te shtetasve te huaj per qellime pushimi, vizita etj",
    x = "Muaji",
    y = "Hyrje"
  ) +
  scale_x_discrete(
    limit = factor(1:12),
    labels = months
  )

```


Këtu vihet re akoma më mirë ndikimi që sezoni turistik veror ka në të vërtetë. Hyrjet e shtetasve fillojnë që të rriten në mënyrë të konsiderueshme në muajin qershor dhe në 2 muajt pasues kemi një shtim thuajse eksponencial të turistëve të huaj. Ia vlen të theksojmë se ekziston njëfarë simetrie nqs përjashtojmë muajt korrik edhe gusht. Vihet re se qershori edhe shtatori kanë një fluks të ngjashëm turizmi. I njëjti shihet në prill, maj, tetor, por edhe në muaj me mot të ftohtë nëntor - mars. Kjo dëshmon fare mirë se turizmi në Shqipëri është përqëndruar vetëm në sezonin veror edhe muajt e fluksi nuk është në nivele jo të krahasueshme. Mund të shtojmë si rekomandim se në pamje të parë ekziston një potencial për zgjatjen me 2 muajt të sezonit turistik, më saktësisht në qershor edhe shtator. Politikat e qeverisë qendrore dhe të bashkive bregdetare mund të fokusohen për nxitje të turizmit në muajt në fjalë, këtu nuk përjashtohen edhe operatorët turistik që të nxisin turistët e huaj për të vizituar Shqipërinë gjatë këtyre muajve me paketa turistike.

Ndikimi i hyrjeve të shtetasve të huaj në kursin e këmbimit valutor

Motivim

Nga analiza e mësipërme u pa se ekziston një trend rritës i turistëve të huaj, po ashtu se hyrjet e tyre nuk janë të shpërndara në mënyrë të njëtrajtshme gjatë gjithë vitit, por ekziston një sezonalitet. Kjo na nxit interesin të shikojmë në goftë se ka edhe rritje të shpenzimeve të këtyre turistëve. Fatkeqësisht nuk ekziston ndonjë databazë që të na japë një përgjigje “të lehtë” për sa i përket të dhënave të shpenzimeve individuale për secilin turist, por kjo s’na pengon ta analizojmë bazuar në disa faktore faktorë shoqërues. Nga parimet bazë të ekonomisë dimë se rritja e sasisë së një valute në treg sjell rënie të vlerës së saj. Prandaj kemi zgjedhur të marrim në shqyrtim disa valuta kryesore si paundi britanik (GBP), euro (EUR), dollari amerikan (USD) dhe franga zviceriane (CHF).

```

kursi_i_kembimit_valutor_mujor = read_excel(
  path = "datasets/kursi-i-kembimit-valutor-mujor.xlsx",
  col_types = c("text", "numeric", "numeric", "numeric")
)
print(kursi_i_kembimit_valutor_mujor)

```

```

## # A tibble: 208 x 4
##   Monedha 'Vlera (ALL)' Viti Muaji
##   <chr>          <dbl> <dbl> <dbl>
## 1 GBP             156  2016    11
## 2 CHF             127  2016    11
## 3 EUR             136  2016    11
## 4 USD             126  2016    11
## 5 GBP             160  2016    12
## 6 CHF             126  2016    12
## 7 EUR             135  2016    12
## 8 USD             128  2016    12
## 9 GBP             158  2017     1
## 10 CHF            127  2017     1
## # ... with 198 more rows

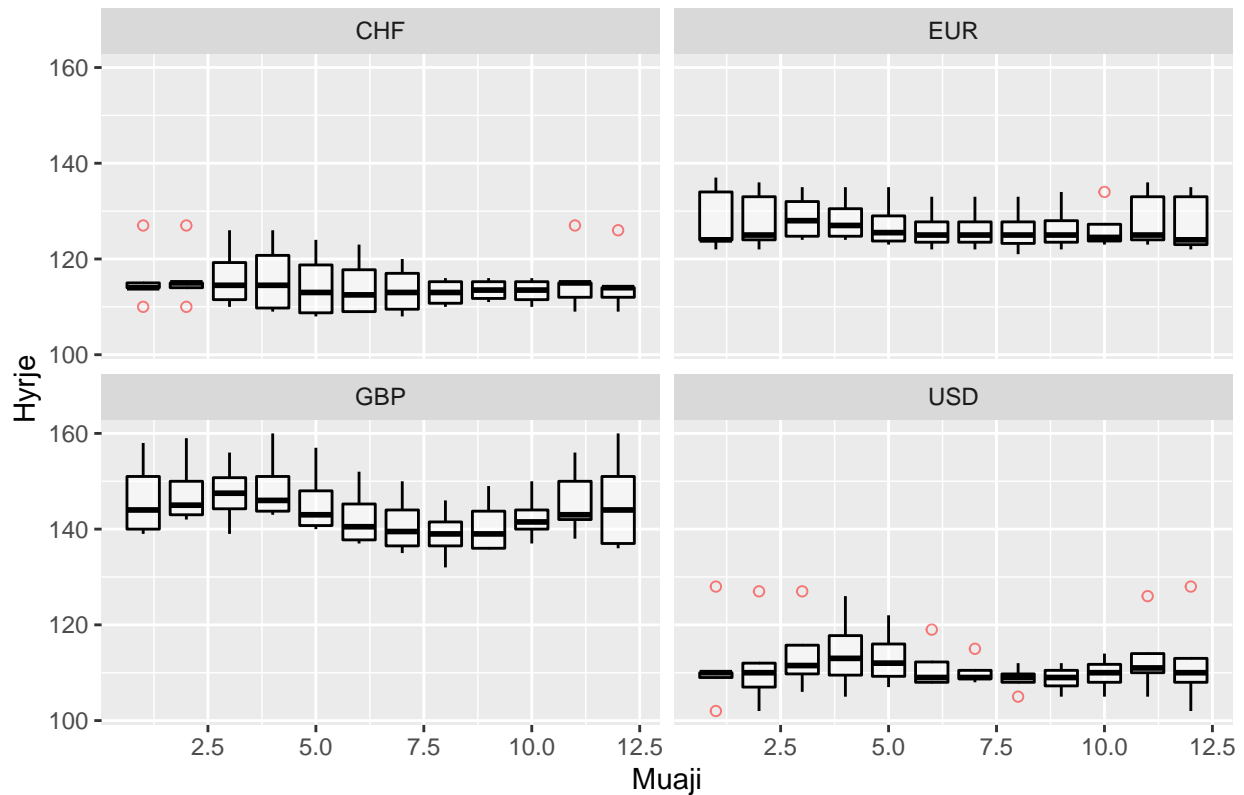
```

```

ggplot(kursi_i_kembimit_valutor_mujor, aes(x = Muaji, y = `Vlera (ALL)`, group = Muaji)) +
  geom_boxplot(outlier.colour = "red", outlier.shape = 1, alpha = 0.5, color = "black") +
  labs(
    title = "Hyrje të shtetasve të huaj për qëllime pushimi, vizita etj",
    x = "Muaji",
    y = "Hyrje"
  ) +
  facet_wrap(vars(Monedha))

```


Hyrje të shtetasve të huaj për qëllime pushimi, vizita etj

Në pamje të parë shihet një rënie gjatë muajit të 5-të deri në muajin e 10-të të vitit në përgjithësi për të gjitha valutat. Në përgjithësi GBP duket më e ndjeshme ndaj këtij ndryshimi.

```
# mean of foreign tourists per each month of the year
x = hyrje_mujore_te_huaj %>%
  group_by(Muaji) %>%
  summarise_at(
    vars(Vlera),
    list(name = mean)
  )

# mean of exchange rate of each currency per each month of the year
monedha = data.frame(months)
for (curr in currencies) {
  el = kursi_i_kembimit_valutor_mujor %>%
    filter(Monedha == curr) %>%
    group_by(Muaji) %>%
    summarise_at(
      vars(`Vlera (ALL)`),
      list(name = mean)
    )
  monedha[curr] = el$name
}

# combine
df = data.frame(
```

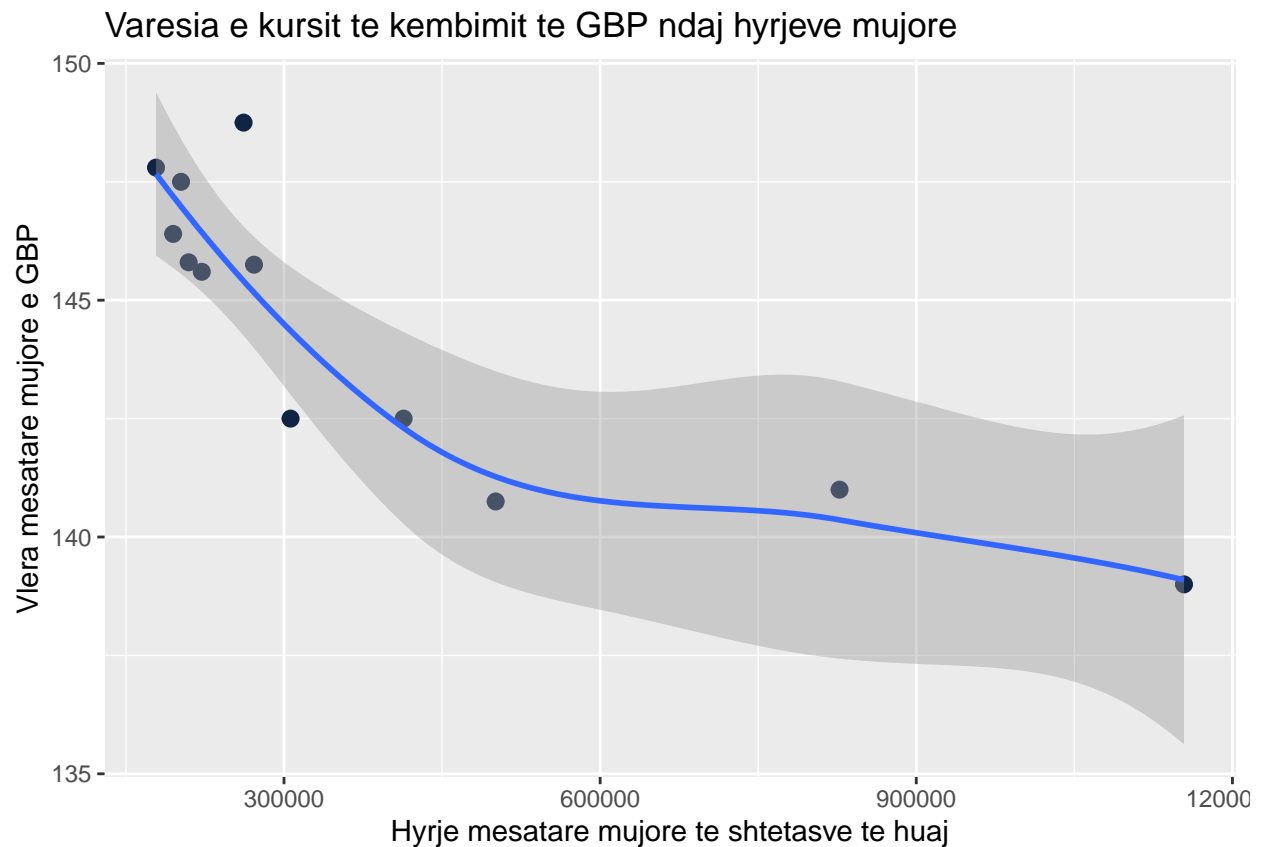
```

    muaji = months,
    hyrje = x$name,
    gbp = monedha$GBP,
    chf = monedha$CHF,
    eur = monedha$EUR,
    usd = monedha$USD
  )

# gbp
ggplot(df) +
  aes(x = hyrje, y = gbp) +
  geom_point(
    shape = "circle",
    size = 2.5,
    colour = "#112446"
  ) +
  geom_smooth(span = 1L) +
  labs(
    x = "Hyrje mesatare mujore te shtetasve te huaj",
    y = "Vlera mesatare mujore e GBP",
    title = "Varesia e kursit te kembimit te GBP ndaj hyrjeve mujore"
  ) +
  theme_gray()

```

```
## 'geom_smooth()' using method = 'loess' and formula 'y ~ x'
```


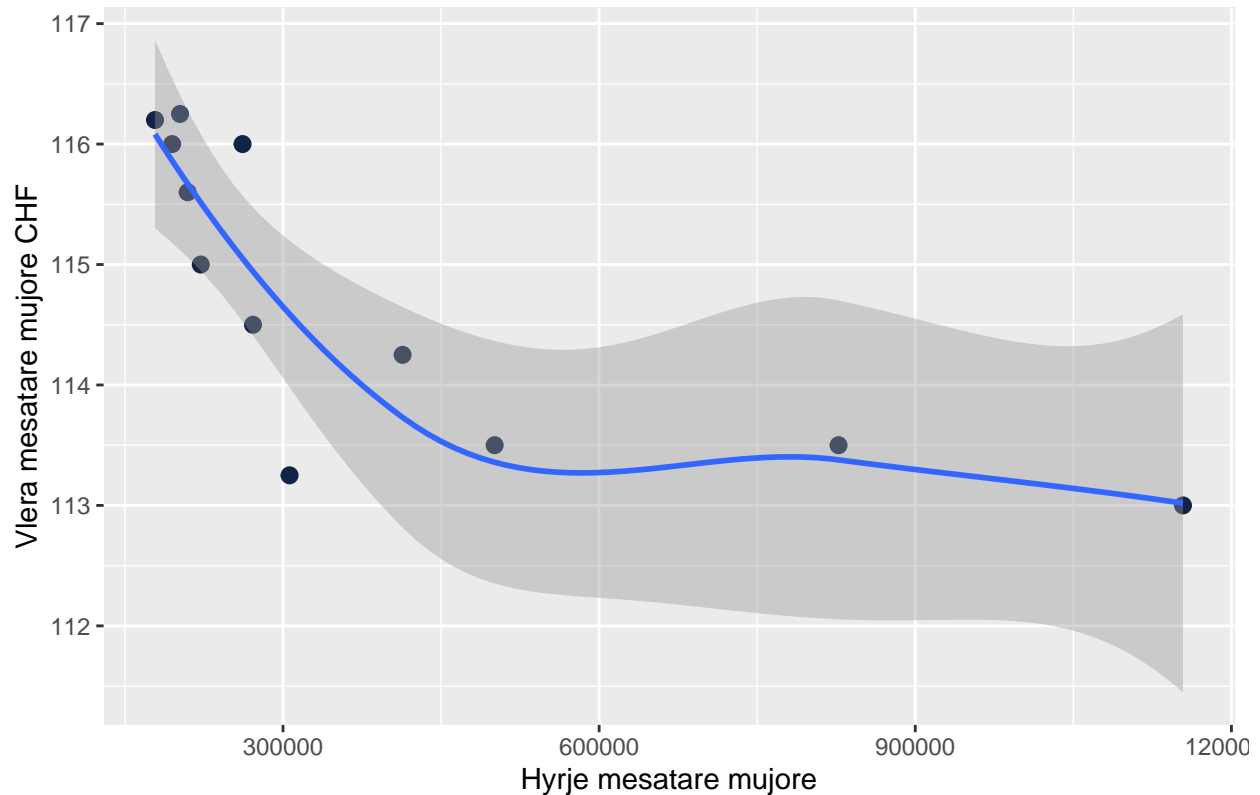
```
cor.test(x = df$hyrje, y = df$gbp)
```

```
##  
## Pearson's product-moment correlation  
##  
## data: df$hyrje and df$gbp  
## t = -4.7504, df = 10, p-value = 0.0007797  
## alternative hypothesis: true correlation is not equal to 0  
## 95 percent confidence interval:  
## -0.9516814 -0.4950083  
## sample estimates:  
## cor  
## -0.8324285
```

```
# chf  
ggplot(df) +  
  aes(x = hyrje, y = chf) +  
  geom_point(shape = "circle", size = 2.5, colour = "#112446") +  
  geom_smooth(span = 1L) +  
  labs(  
    x = "Hyrje mesatare mujore",  
    y = "Vlera mesatare mujore CHF",  
    title = "Varesia e CHF nga hyrjet mujore"  
  ) +  
  theme_gray()
```

```
## 'geom_smooth()' using method = 'loess' and formula 'y ~ x'
```

Varesia e CHF nga hyrjet mujore

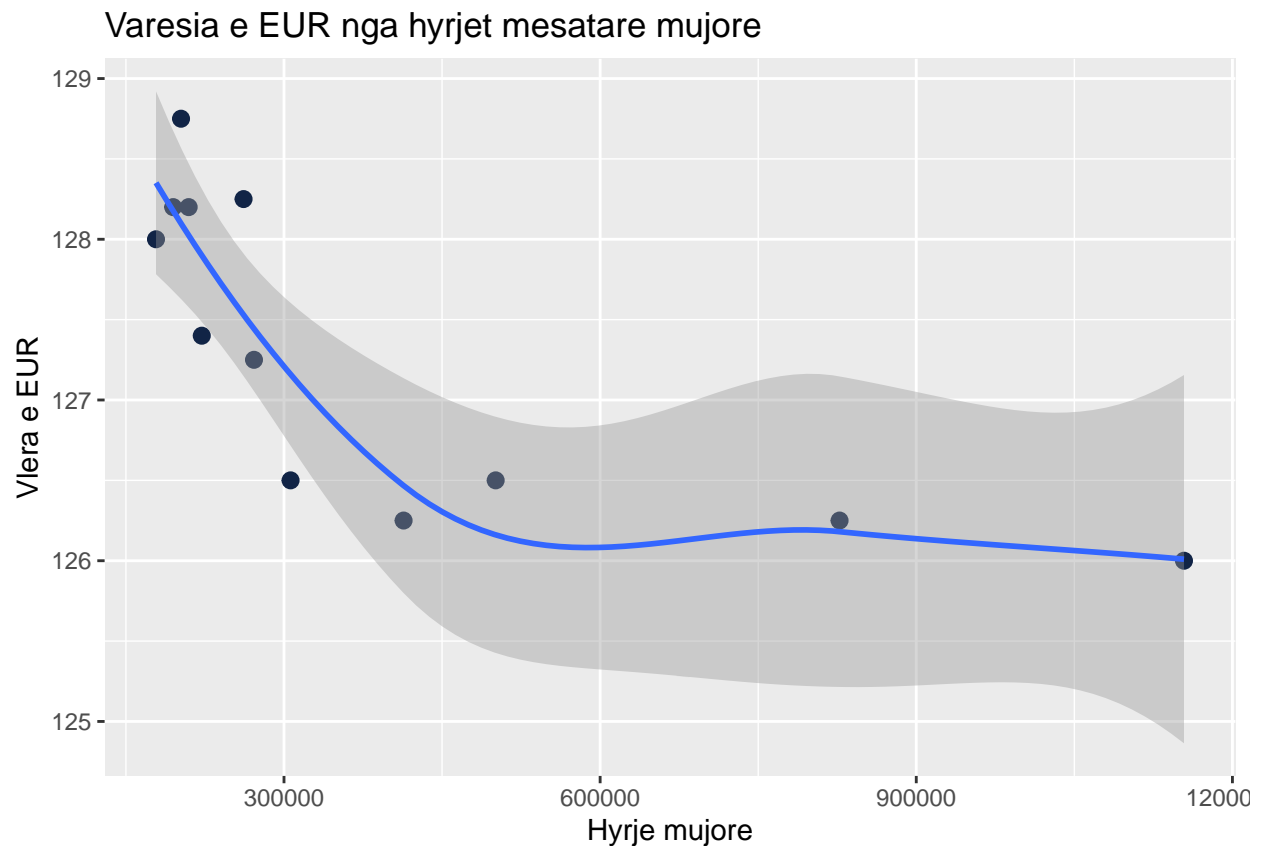


```
cor.test(x = df$hyrje, y = df$chf)
```

```
##
## Pearson's product-moment correlation
##
## data: df$hyrje and df$chf
## t = -3.5016, df = 10, p-value = 0.005711
## alternative hypothesis: true correlation is not equal to 0
## 95 percent confidence interval:
## -0.9229489 -0.2930785
## sample estimates:
## cor
## -0.7421515
```

```
# eur
ggplot(df) +
  aes(x = hyrje, y = eur) +
  geom_point(shape = "circle", size = 2.5, colour = "#112446") +
  geom_smooth(span = 1L) +
  labs(
    x = "Hyrje mujore",
    y = "Vlera e EUR",
    title = "Varesia e EUR nga hyrjet mesatare mujore"
  ) +
  theme_gray()
```

```
## 'geom_smooth()' using method = 'loess' and formula 'y ~ x'
```


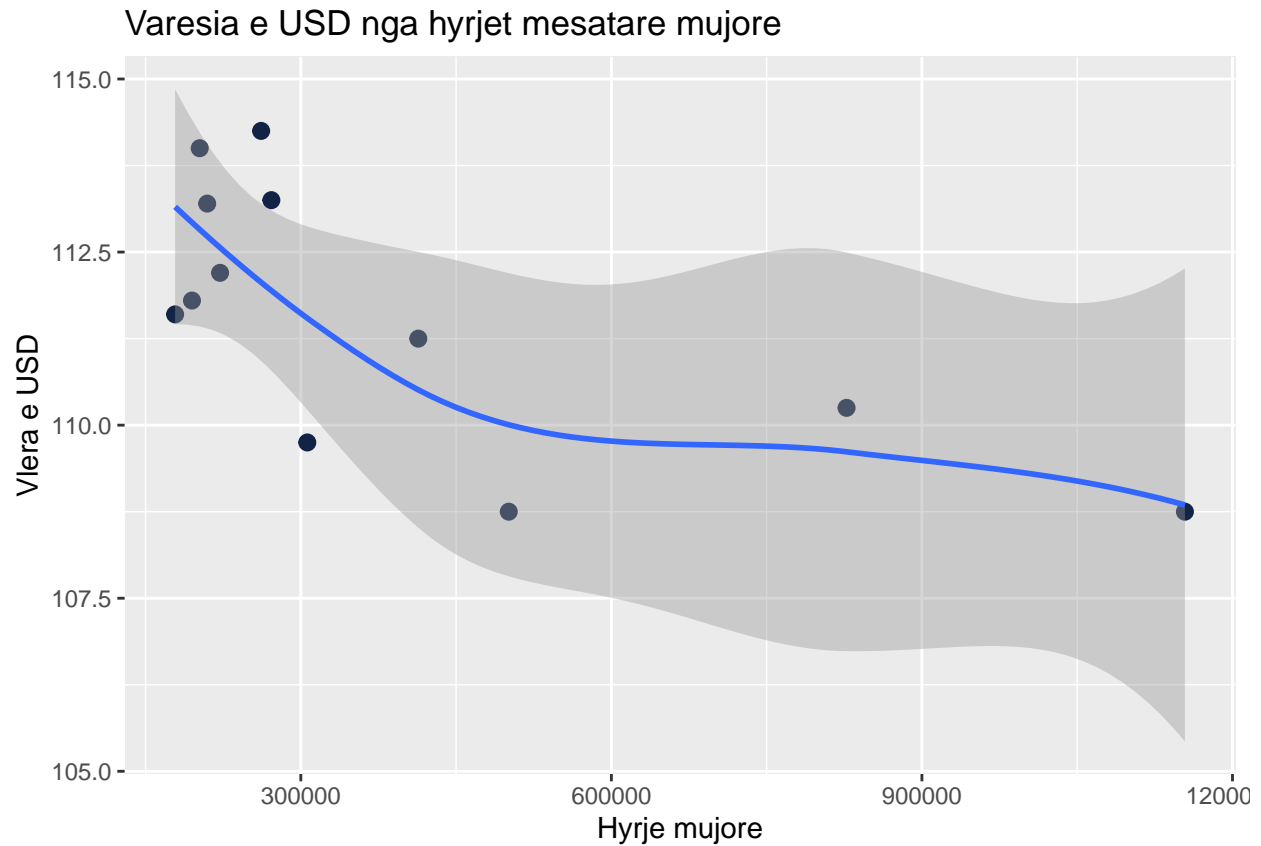
```
cor.test(x = df$hyrje, y = df$eur)
```

```
##
## Pearson's product-moment correlation
##
## data: df$hyrje and df$eur
## t = -3.511, df = 10, p-value = 0.005622
## alternative hypothesis: true correlation is not equal to 0
## 95 percent confidence interval:
## -0.9232438 -0.2948998
## sample estimates:
##      cor
## -0.7430458
```

```
# usd
ggplot(df) +
  aes(x = hyrje, y = usd) +
  geom_point(shape = "circle", size = 2.5, colour = "#112446") +
  geom_smooth(span = 1L) +
  labs(
    x = "Hyrje mujore",
    y = "Vlera e USD",
    title = "Varesia e USD nga hyrjet mesatare mujore"
```

```
) +  
theme_gray()
```

```
## 'geom_smooth()' using method = 'loess' and formula 'y ~ x'
```



```
cor.test(x = df$hyrje, y = df$usd)
```

```
##  
## Pearson's product-moment correlation  
##  
## data: df$hyrje and df$usd  
## t = -2.9814, df = 10, p-value = 0.01378  
## alternative hypothesis: true correlation is not equal to 0  
## 95 percent confidence interval:  
## -0.9039963 -0.1848687  
## sample estimates:  
## cor  
## -0.6859893
```

Në testet e mësipërme për secilën prej valutave është marrë mesatarja mujore, bazuar në të dhënat e marra nga Banka e Shqipërisë dhe është krahasuar përkundrejt mesatares së hyrjeve mujore të turistëve të huaj duke përdorur testin e korrelacionit të Pirsonit

Nga të dhënat e marra shihet se për vlera < 600.000 hyrje të turistëve të huaj në një muaj kursi i këmbimit për valutat e marra në shqyrtim bie pothuajse në mënyrë lineare. Për vlera > 600.000 ndikimi është tepër i vogël përjashtuar USD. Besueshmëria e testit në rend zbritës është:

Monedha	Besueshmëria
GBP (Paund britanik)	83,24%
EUR (Euro)	74,30%
CHF (Franga zviceriane)	74,21%
USD (Dollar amerikan)	68,60%

E thënë ndryshe vlera e kursit të këmbimit të GBP-së është shumë më e ndjeshme ndaj sezonit krahasuar me valutat e tjera, kurse USD-ja ndikohet më pak nga të gjithë monedhat e tjera, por gjithsesi mbetet në nivele të krahasueshme me EUR dhe CHF.

Duke e parë nga një këndvështrim ekonomik, drejtëza rënëse që shohim për vlera < 600.000 turistë të huaj mesatarisht në muaj është dicka e pritshme, sic e shprehëm në hyrjen e këtij seksioni. Ky rezultat mbështet hipotezën se shtimi i hyrjeve të turistëve të huaj ka sjellë shtimin e valutave të huaja në tregun shqiptar, që interpretohet si rritje e konsumit e shkaktuar prej sezonit turistik.

Shënim: në testin e korrelacionit janë eliminuar vlerat për hyrje < 600.000 në muaj.

Referencë [kursi i këmbimit valutor].

Referencat

1. <http://instat.gov.al/media/8157/tab-4.xlsx>
2. <http://instat.gov.al/media/8157/tab-2.xlsx> 3. [https://www.bankofalbania.org/Statistikat/Statistikat_e_Sektorit_te_Jashtem/Kursi_i_kembimit/Kursi_mesatar_mujor.html] (https://www.bankofalbania.org/Statistikat/Statistikat_e_Sektorit_te_Jashtem/Kursi_i_kembimit/Kursi_mesatar_mujor.html)
3. instat.gov.al/media/8287/tab-3.xlsx